

Kósa Ferenc

Az idő egésze

*Én úgy vagyok, hogy már százezer éve nézem,
amit meglátok hirtelen.*

*Egy pillanat s kész az idő egésze
mit százezer ős szemlélget velem.*

(József Attila: A Dunánál)

József Attila fölidézett verssoraival réges-régen, kamaszkoromban ismerkedtem meg. A költő sugallatos mondatai a megvilágosodás erejével hatottak rám: rádöbbenetek végesnek látszó világunk végtelenségére. E sajátos fölismerés hatására azonban nem verseket írogattam, hanem vásároltam egy fényképezőgépet, és fotókat kezdtem készíteni. A véges világban a fotózás segítségével próbáltam fölfedezni a végtelen világot... Aztán filmrendező lettem; a mozgókép lett a kenyerem és a hivatásom. A fotózáshoz azonban mindvégig hűséges maradtam. Filmrendezői munkám mellett több mint fél évszázadon át álló képekben is igyekeztem rögzíteni mindazt, amit jártamban-keltemben láttam, éreztem és gondoltam.

A fényképeket mindig is a múltó pillanat és az időtlen idők találkozási pontjának tekintetem. Játékfilmjeim és dokumentumfilmjeim az emberről, az emberi sorsokról, az emberi lét lehetőségeiről és lehetetlenségeiről szólnak. A fotóim inkább a természet tiszteletéről tanúskodnak: a véges életű ember vonzódását jelzik a végtelen terek és idők – vagyis a Mindenség iránt.

A képek, amelyek ebben a könyvben láthatók, azt is mutatják, hogy az életem folyamán sokfelé jártam a világban. Szűkebb hazámon, Magyarországon és a Kárpát-medencén kívül igyekeztem megismerni Európa szinte valamennyi országát és sajátos kultúráját. Bármerre sodort is a sors, a fényképezőgépem mindig velem volt; ahol és amikor csak lehetett, sok-sok fotót készítettem.

Mindenekelőtt megörökítettem szűkebb hazám és kezdeti eszmélkedéseim képi emlékeit: a földeket, a mezőket, a gémeskutakat, a jegenyéket, a kézzel tapasztott és fehérre meszelt házakat és templomokat, a végtelenbe vesző egeket, a fölkelő és a lenyugvó nap földöntúli fényeit. Olykor-olykor még a vad viharok vakítóan fénylő szeméibe is bele-belenéztem.

Később, amikor kezdett körülöttem kitágulni a világ, az első külföldi utaim Európa gótikus katedrálisaihoz vezettek. Ezeket a lenyűgöző épületeket kívülről nézve valóságosaknak, belülről nézve viszont valóság fölöttieknek éreztem. A gótikus székesegyházak ablakain beözönlő fényeket bámulgatva olyan érzésem támadt, hogy ezekben az átszellemült terekben igazi csodák is történhetnek. A földhöz kötődő ember lelke például kiszabadulhat a földi, valamint a társadalmi-történelmi gravitáció erőteréből, és akár egy éteri tisztaságú, minden eddiginél emberibb, szabadabb és igazságosabb világba emelkedhet...

Ilyesféle gondolattársítások révén a gótikus építészet remekművei életre szóló, katartikus erejű élményt jelentettek számomra, és csodálatot ébresztettek bennem az európai keresztény kultúra szellemisége iránt.

Még később aztán túlléptem Európa határain, átkeltem a tengereken, az óceánokon, és ismerkedni kezdtem Ázsia, Afrika és Amerika tájaival, ősi és modern kultúrájával. A természet teremtményeit éppúgy megcsodáltam, mint az emberi civilizáció alkotásait. A Biblia-béli tájak, a kelták, a kínaiak, a görögök, az egyiptomiak vagy az indiánok kultikus kőépítményei éppúgy megigéztek, mint a kiotoi kőkertek vagy a kaliforniai kristálykatedrálisok.

Mivel eszmélkedésem kezdetei óta mindig is különös, szinte magnetikus erejű vonzódást éreztem a kövek és a vizek iránt, számtalan fotót készítettem a kövek és a vizek világáról. Látni és láttatni akartam a kövek és a vizek mikrokozmoszát és makrokozmoszát egyaránt. Lelkesen fotóztam sziklából fakadó forrásokat, kövek közt csörgedező patakokat, sziklahasadékok mélyén kanyargó, vadvízű folyókat, esők és viharok által formált sziklaszobrokat, vizekből kiemelkedő sziklaoltárokat, sziklaszakadékokon lezúduló vízeséseket.

Némelyik hatalmas vízesés láttán úgy éreztem, mintha maga a Mindenség zúdult volna át rajtam. A Mindenséggel való személyes találkozás semmihez sem hasonlítható élménye érintett meg olyan alkalmakkor is, amikor a tengerek örök-ké mozgó hullámait, vagy a végtelenbe vesző, már-már mozdulatlanak látszó horizontjait fényképeztem.

Megvallom: bármerre is bolyongtam a világban, valójában mindig és mindenhol azokat a szent pillanatokot keresgéltem, amelyekben a véges életű ember személyesen is találkozhat a térben és időben végtelen Mindenséggel. Amikor mi, emberi lények nem csupán sejtjük, hanem át is éljük, hogy a természet részei vagyunk. Amikor tudatosítjuk magunkban, hogy az ember létezése elválaszthatatlan a természet létezésétől. Vagyis, ha azt akarjuk, hogy emberi élet maradjon a földön, akkor nem végzetes háborúságban, hanem örökös és tudatos békekészenben kell élnünk a természettel. Úgy kell rá vigyáznunk, mint a saját életünkre. Erre biztat bennünket a természet határtalan szépsége, és ezt parancsolja ránk az emberi létezés elemi logikája.

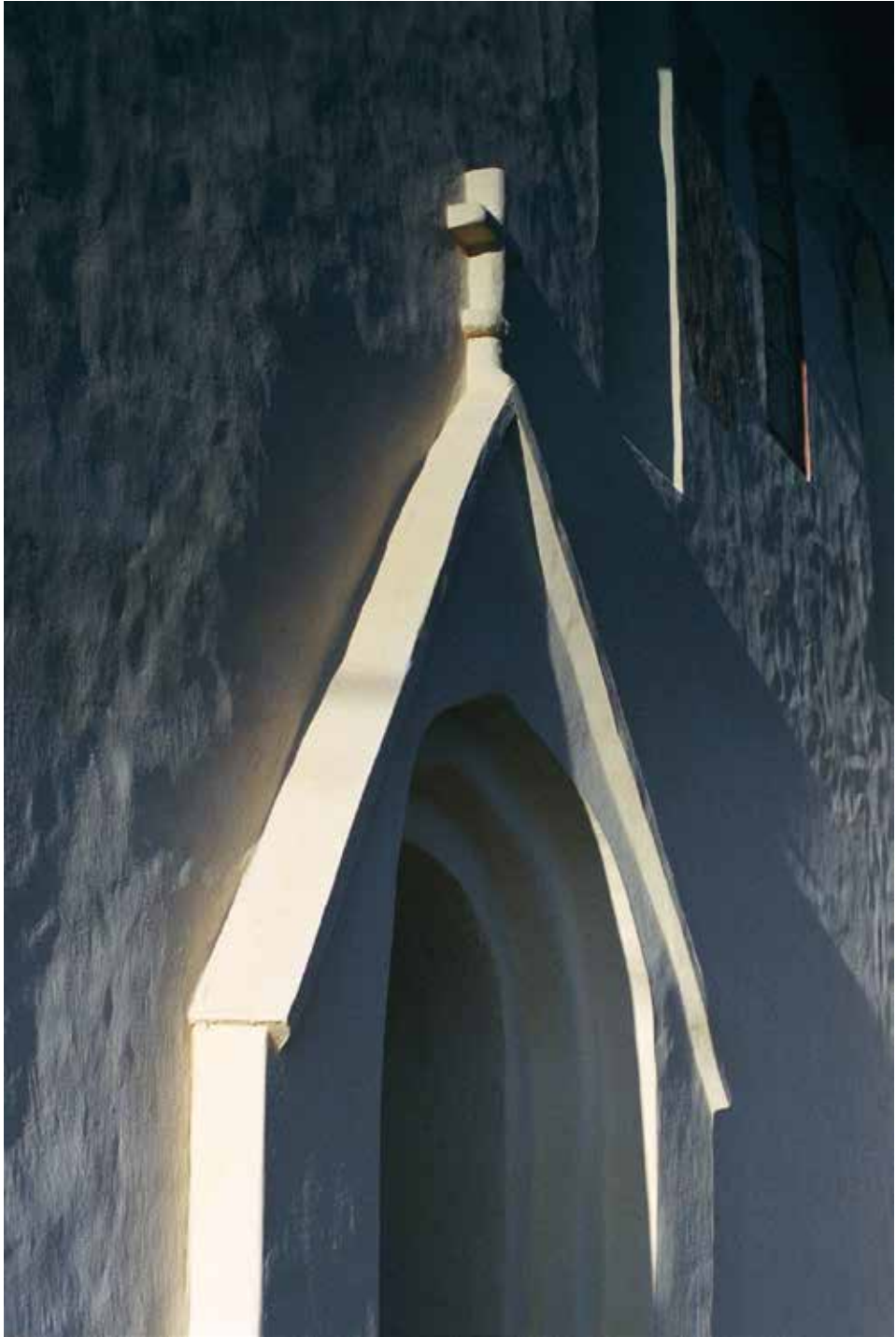
Úgy vélem, jó kép, figyelemre méltó fotó akkor születhet, ha a végesség és a végtelenség egymásba vetül, ha a múlt pillanat és az időtlenség föloldódik egymásban, amikor tehát létrejön az idő egésze. Ahhoz, hogy az efféle szent pillanatok láthatóvá is váljanak, szerény tapasztalataim szerint nem elegendő a fotókat készítő ember szándéka és tehetsége. Egy jó fényképezőgépen és némi szerencsén kívül kell hozzá a Mindenség türelme, a természet föltárulkozása és az Isten akarata is.

Mármost, ami engem illet: szerencsés embernek mondhatom magam, hiszen számtalan szent pillanat adódott az életemben. Földi vándorlásaim során sokfelé jártam és sok mindent láttam. Eljutottam még az igencsak távoli Patagóniába is. A szülőföldemtől való távolságát tekintve ez már csakugyan a világ végének számít. De még ott, a folytonos fagyok, a jéggé dermedt vizek és a hófödte szik-

(folytatása a 81. oldalon)

Fények a Tiszán

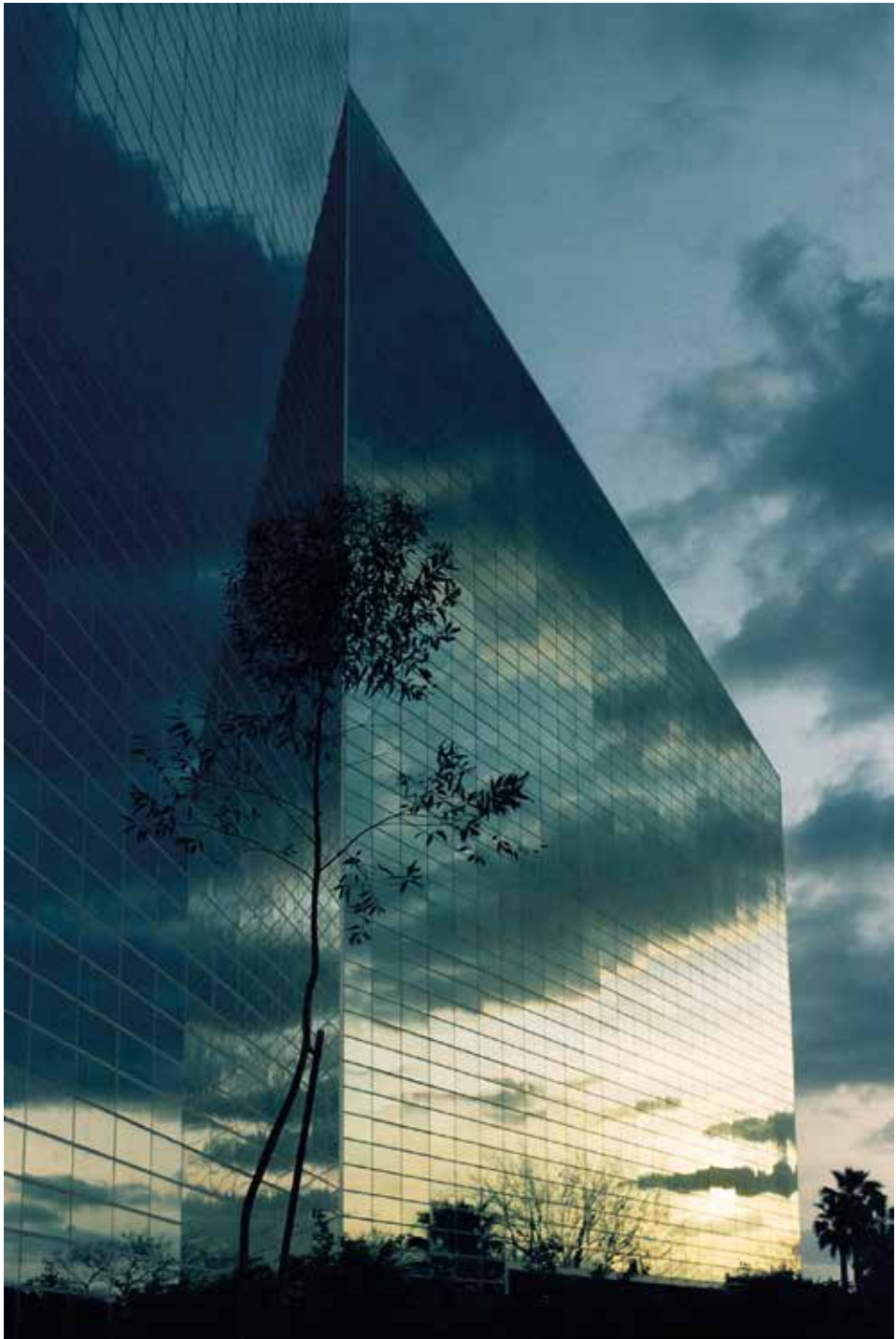
Tapasztott templom

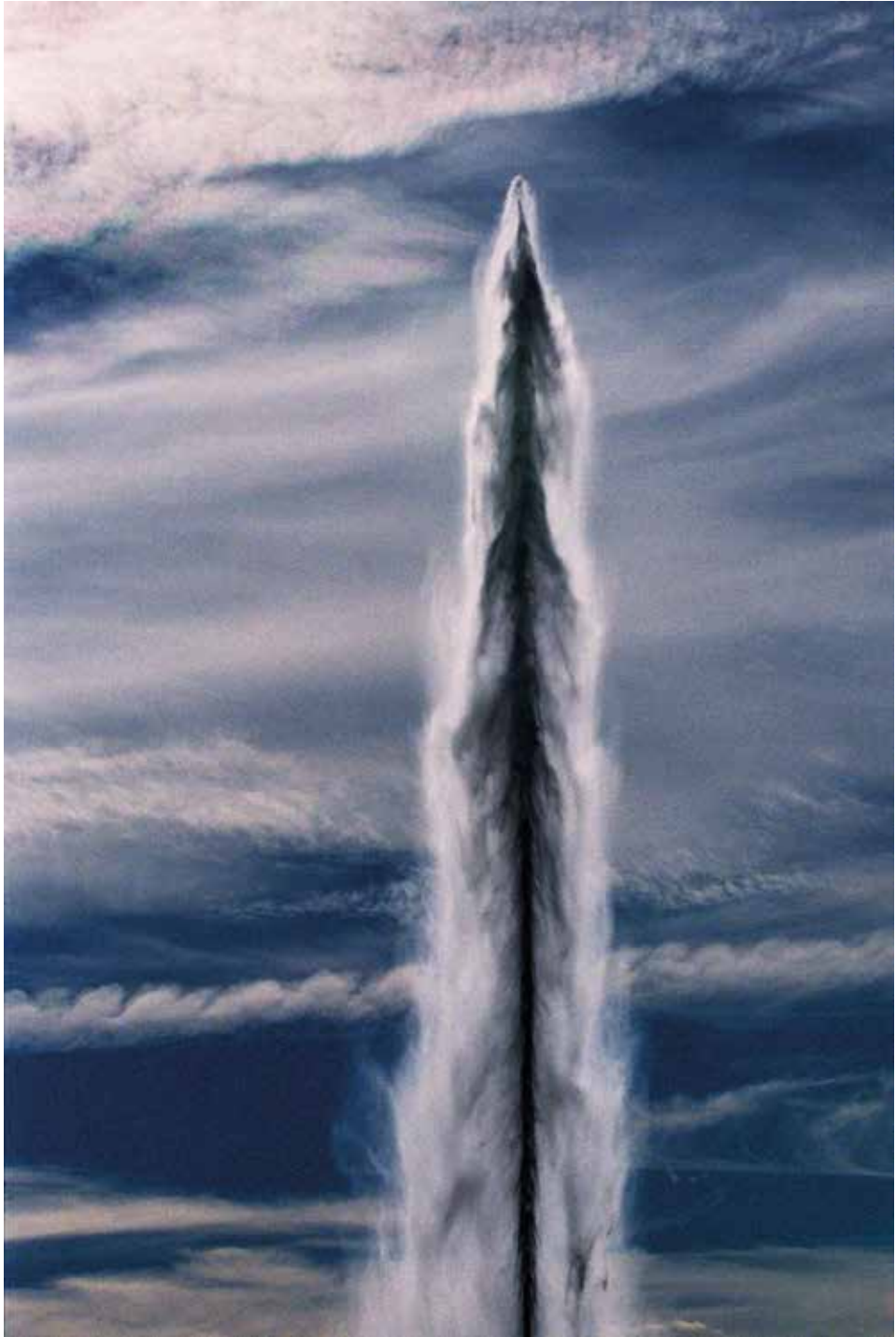
Pentaton kút

Isten háza Franciaországban

Kaliforniai kristálykatedrális

Gótikus ima

Orgonazene

Zen-meditáció

A természet temploma

Kék Fuji

Vörös Fuji

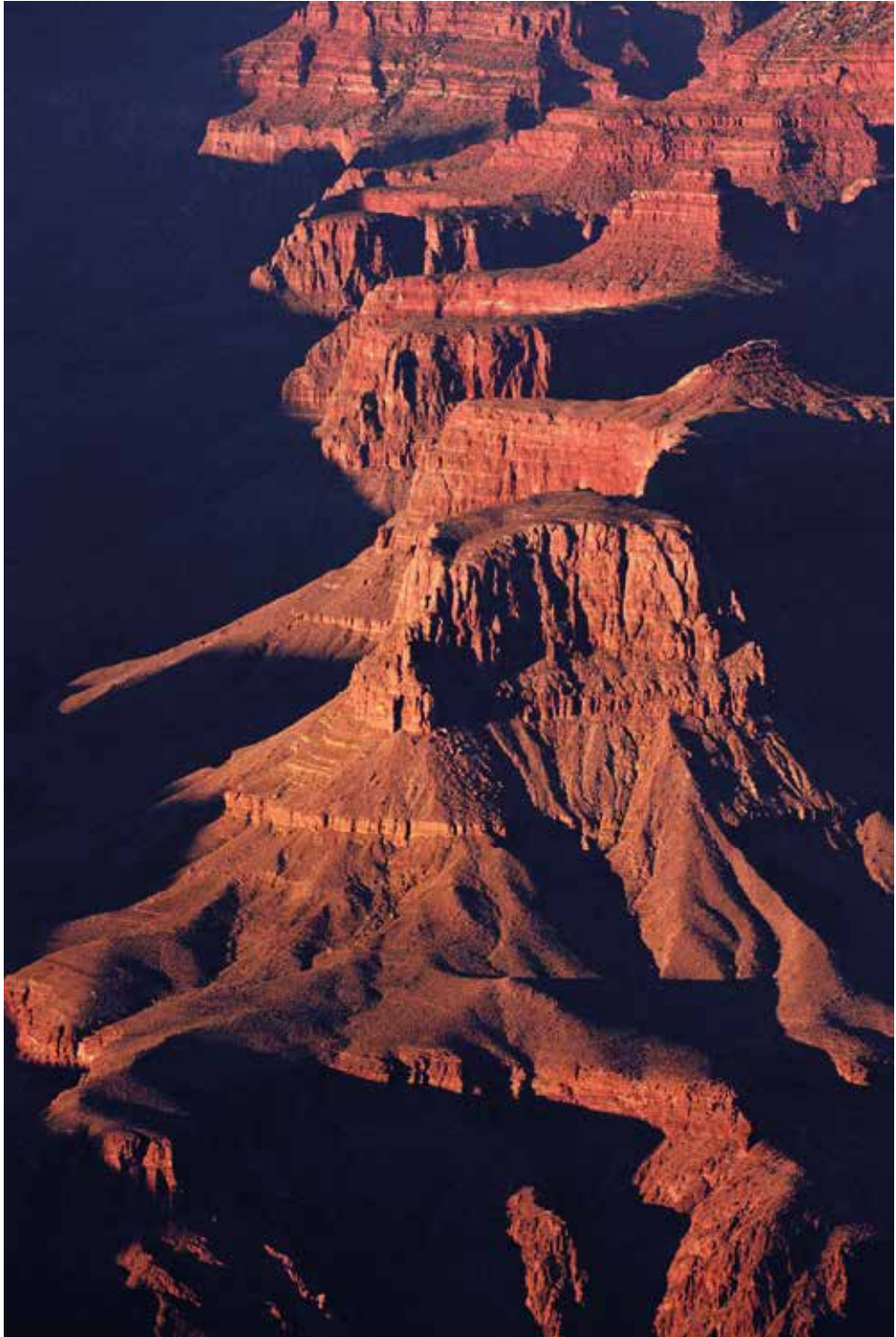
Két zen-kő

Két japan haiku

Arcal a tengernek

Grand Canyon

Afrikai szivárvány

Ázsiai álom

Égi fények

laszirtek birodalmában is elem tárultak a földi élet biztató jelei és a Mindenség életet sugárzó fényei. Költőnkkel szólván: az élet még ott, a világ végén, az Isten háta mögött is él és – titokzatos okokból – élni akar. Néhány fotóm bizonyítja, hogy a jégmezők közvetlen közelében zöld lombozatú, fénylő koronájú, az életre alkalmatlannak látszó körülmények ellenére is élni akaró fákkal találkoztam. Az élni akarás eme számomra emlékezetes jelképeit sikerült is lefényképeznem. A Mindenség türelme által és az Isten akarata szerint.

A személyes sorsom alakulásával kapcsolatban megemlíteném, hogy fiatal filmrendezőként 1967-ben részt vettem a cannes-i nemzetközi filmfesztiválon, ahol a *Tízezer nap* című diplomafilmem elnyerte a legjobb rendezés díját. Ebből az alkalomból egy japán újságíró – Itomi Shinobu – interjút készített velem. A beszélgetésünk során megismerkedtünk egymás gondolataival. Hamar kiderült, hogy a világról való vélekedésünkben számos rokon vonás található. Az ismeret-ségből szerelem, majd házasság lett – így hát megalapítottunk egy japán–magyar családot. Azóta a két ország kulturális kapcsolatainak gondozása természetes módon hozzátartozik az életünkhöz. Bár Budapesten élünk, amikor csak tehetjük, ellátogatunk Japánba is. Eleinte, mint filmrendező, főként a filmjeim bemutatója alkalmából utaztam Japán legkülönbélebb városaiba, majd később, mint országgyűlési képviselő – az Interparlamentáris Unió Magyar–Japán Tagozatának elnökeként – számos alkalommal vettem részt a két ország közötti kulturális és diplomáciai jellegű hivatalos találkozókön is. A sorsom tehát úgy alakult, hogy az elmúlt közel fél évszázad folyamán volt alkalmam megismerni Japán természeti szépségeit, a japán emberek lelki világát, hagyományos és modern kultúráját. A japán irodalom, képzőművészet, építészet és filmművészet kimagasló alkotásait mélységesen tiszteltem, és világviszonylatban is jelentősnek tartom. A japán kultúra különböző áramlatai közül hozzám talán a zen-buddhizmus szellemisége áll a legközelebb. Nem lettem zen-hívó, így a zen-szellemiség iránti vonzódásom nem vallásos jellegű, hanem inkább lelki és történelmi természetű...

Amikor először jártam Japánban, megismerhettem Kiotó legfontosabb műemlékeit, és a sors különös kegyelme folytán láthattam a Ryóan templomot is. Ez a kultikus kőkert olyan elemi erővel hatott rám, hogy szinte elakadt a lélegzetem. Valósággal kizökkent körülöttem az idő, és mintha én is kizökkentem volna az időből. Úgy éreztem, mintha a Ryóan-ji kövei időtlen idők óta léteztek volna bennem, valahol a lelkem rejtett zugaiban, vagy talán a génjeimben is. Mintha bennük és általuk hirtelen magamra ismertem volna... Emlékszem, miközben hallgatagon üldögéltem ott a kolostor lépcsőin, és elbűvölten bámulgattam a kert köveit, réges-régi dallamok sejlettek föl az emlékezetemben.

Olyan dallamok, amelyeket még kisgyermek koromban édesanyám énekelgett nekem az ágyam szélén üldögélve. Anyám azért énekelt, hogy elűzze belőlem a haláltól való félelmet, és békét teremtsen a lelkemben. Akkoriban – miként sokfelé a világban – mifelénk is háború tombolt. Az égből bombák hulltak, a földön tankok dübörögtek, a világháború katonái önfeledten öldökölték egymást. A lenni vagy nem lenni kérdése mindannyiunk ösztöneiben ott ólálkodott. A félelem határozta meg a nappalainkat és az éjjeleinket. Senki sem tudhatta, mikor ér véget az élete. Anyám énekei számomra a béke reményét jelentették, és elűzték a

félelmeimet. Ezek az énekek afféle régi-régi magyar népdalok voltak, amelyeket még a honfoglaló magyarok hoztak magukkal az óhazából az új hazába: Ázsia szívéből Európa közepébe. Régi népdalaink többsége még azokban az időkben keletkezett, amikor őseink a Napot, a Holdat, a csillagokat, vagyis magát a Mindenséget istenlették. Nem véletlen tehát, hogy ezekből a dallamokból szinte sugárzik a Mindenség tisztelete és az emberek közötti béke iránti vágy. A magyar nép a lelke legmélyén több mint egy évezreden át őrizgette ezeket a dallamokat, s föltehetően őrzi majd a jövőben is. Mivel magyarnak születtem, e dallamok bennem is élnek: a lelkemben és a tudatomban egyaránt. Anyám pentaton énekei és a Ryóan-ji pentaton sugallatú köcsoportjai úgy élnek bennem egymás mellett, mintha időtlen idők óta, és immár örök időkre egymásra találtak volna. Így hát személyesen is tanúsíthatom: az emberi lélek alkalmassá válhat arra, hogy egymásba ötvözze a világtájakat, valamint a múltat, a jelent és a jövőt – vagyis hogy megteremtse önmagában az idő egészét.

Közel fél évszázad telt el azóta, hogy a Ryóan templom köveit először megpillantottam. De lám: az első találkozásunk emléke máig is elevenen él bennem, a hajdani élmény inkább csak letisztult, mintsem elhalványodott vagy elhamvadt volna a múlt időben. Az elmúlt évtizedek során, valahányszor Japánban jártam, mindig elzarándokoltam a Ryóan-ji köveihez. Ha sütött a nap, akkor is, ha szakadt az eső, akkor is, ha hullott a hó, akkor is. Sokszor üldögéltem a kolostor lépcsőin, nézegettem és fotóztattam a köveket, el-eltűnődtem az emberi élet eliramló pillanatairól s a térben és időben végtelen Mindenségről...

Legutóbb, amikor ott jártam, különös, már-már képtelen gondolatom támadt. Arra gondoltam: olyan sokszor láttam már ezeket a köveket, hogy lassacskán kezdem őket megismerni és megérteni. S talán már a kövek is kezdenek megismerni és megérteni engem... Őszintén szólva, még az is megfordult a fejemben, hogy ez a különös képtelenség vajon miért is ne válhatna valósággá?... Hiszen végül is sorstársak vagyunk: a kövek előbb vagy utóbb éppúgy porrá lesznek, mint mi, emberek. Csak mi emberek valamivel hamarabb, mint ők. Ám ettől a végtelenség viszonylatában elenyésző árnyalattól eltekintve miért ne ismerhetnénk meg egymás arcát, sorsát és lelkületét...?!

Végezetül a fotóimról is szólnék néhány szót.

Bartók Béla azt írja valahol: „Műveim álljanak helyt önmagukért – magyarázatukra nem tartok igényt.” Bartók szigorú erkölcsi és szakmai intelmeihez igazodva sem a filmjeimet, sem az írásaimat, sem a fotóimat nem kívánom se magyarázni, se minősíteni. A műveim olyanok, amilyenek – az értékelésük nem az én dolgom. Csupán annyit említenék ismételtén, hogy hivatásom szerint filmrendező vagyok. A hivatásomhoz azonban szorosan hozzátartozik a forgatókönyvírás és a fotózás is. A filmrendező képeket lát a világban, és elsősorban képekben gondolkodik a világról. Akkor is, amikor forgatókönyveket ír, akkor is, amikor filmet rendez és akkor is, amikor fotókat készít. A filmrendező esetében mindhárom tevékenység a látás és a láttatás igényéből fakad. Nyugodt lelkiismerettel mondhatom: akár morális, akár szakmai szempontból nézve a fotóimat

éppúgy vállalhatónak vélem, mint a filmjeimet vagy az írásaimat. (Vagy miként több évtizedes közéleti tevékenységemet.) Megjegyzem, a fotóimat elsősorban a magam számára készítettem – eszmélkedésem elillanó pillanatainak és elvillanó képeinek megörökítése végett –, ám készséggel vállalom értük a felelősséget, akár a legszélesebb nyilvánosság előtt is, hiszen szabadon, szabad akaratomból, szabad emberként készítettem őket. Fotózásaim közben sem politikai megfontolások, sem piaci igények nem befolyásolták a szabad és szuverén látásomat. Kizárólag arra törekedtem, hogy a képeim pontosak legyenek: azt fejezzék ki, amit készítésük pillanatában láttam, éreztem és gondoltam. A körülöttem lévő világot éppúgy láthatóvá tegyék, mint a bennem lévő világot; vagyis a valóság lélekbe hatoló látványait éppúgy, mint a lélek mélyéről kivetülő látomásokat. A múltó pillanatokot éppúgy, miként az idő egészét.

Szeretném remélni, hogy mindazok, akik a fotóimat végignézik, megérik majd, hogy ezek a képek külön-külön és összességükben is a Mindenség tiszteletéről tanúskodnak. Szeretném remélni továbbá, hogy találnak köztük olyan képeket is, amelyeket megőriznek majd az emlékezetükben.